

УДК 373.29.016:811.161.2-028.31

**ПАЛАСЕВИЧ Ірина** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100, Україна

**ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-0596-6835>

**ResearcherID:** <https://publons.com/researcher/1966383/iryna-palasevych/>

**DOI:** <https://doi.org/10.24919/2413-2039.19/51.8>

**Бібліографічний опис статті:** Паласевич, І. (2024). Казка як засіб збагачення й активізації мовлення старших дошкільнят експресивною лексикою. *Людинознавчі студії. Серія Педагогіка*, № 19 (51), 66–72, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.19/51.8>

## КАЗКА ЯК ЗАСІБ ЗБАГАЧЕННЯ Й АКТИВІЗАЦІЇ МОВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНЯТ ЕКСПРЕСИВНОЮ ЛЕКСИКОЮ

**Анотація.** У статті проаналізовано сутність поняття «експресивність мовлення» як комплексу його знаків, конотативно зумовлених лексичних одиниць, що відображають внутрішній стан, особистісні переживання, характерні особливості мовця, його емоції й почуття. Наголошено на тісному зв'язку експресивності мовлення з його образністю, виразністю й емоційністю.

Увиразнено важливе значення казки в активізації мовлення старших дошкільнят, його збагаченні експресивною лексикою. Виокремлено необхідність правильного розуміння казкових тропів, метафоричних виразів, широко використовуваних слів із переносним значенням, фразеологізмів як для естетичного сприймання художнього твору, так і для збагачення словника дітей емоційно-експресивною лексикою, а також формування в них уміння майстерно і вичерпно відтворювати змальований образ, насолоджуватися його естетичною красою.

Охарактеризовано основні методи роботи з казкою – розповідання, бесіди за змістом казок, їх переказування, самостійне складання дітьми казок, вигадкування нових епізодів, початку або закінчення твору, уведення до казкового сюжету нового героя, віртуальні діалоги з літературним персонажем, складання описових загадок, написання листів; малювання за змістом казок; добирання музичного твору до казки, асоціювання музики з певним сюжетом; театралізовані ігри, ігри-драматизації, інсценування казок; сюжетні ігри за змістом казок тощо.

Визначено педагогічні умови ефективного збагачення й активізації мовлення дітей старшого дошкільного віку експресивною лексикою за допомогою казки, серед яких: цікавий та захоплюючий сюжет казки; виразність у змалюванні художніх образів; динамізм у зображенні казкових подій; доступність і зрозумілість мовленнєвих засобів, використовуваних у казці (загальноновживаної лексики, влучних епітетів, порівнянь, метафоричних виразів, повторів, діалогів, прямої мови тощо); здатність визначати засоби художньої виразності, що надають сприйманню усвідомленого, емоційного характеру; взаємозв'язок навчально-мовленнєвої, театральної-, музичної-, образотворчої-мовленнєвої, мовленнєво-ігрової діяльності дітей.

**Ключові слова:** мовленнєвий розвиток, експресивність мовлення, казка, методи роботи з казкою, мовленнєво-творча діяльність, діти старшого дошкільного віку.

*PALASEVYCH Iryna – PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the General Pedagogy and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivan Franko Str., 24, Drohobych, 82100, Ukraine*

**ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-0596-6835>

**ResearcherID:** <https://publons.com/researcher/1966383/iryna-palasevych/>

**DOI:** <https://doi.org/10.24919/2413-2039.19/51.8>

**To cite this article:** Palasevych, I. (2024). Kazka yak zasib zbahachennia y aktyvizatsii movlennia starshykh doshkilniat ekspresyvnoiu leksykoiu. [Fairy tales as a means of enriching and activating the speech of older preschoolers with expressive vocabulary]. *Human Studies. Series of Pedagogy, № 19 (51)*, 66–72, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.19/51.8>

## FAIRY TALES AS A MEANS OF ENRICHING AND ACTIVATING THE SPEECH OF OLDER PRESCHOOLERS WITH EXPRESSIVE VOCABULARY

**Summary.** *The article analyzes the essence of the concept of «expressiveness of speech» as a complex of its signs, connotatively determined lexical units that reflect the speaker's inner state, personal experiences, characteristic features, emotions, and feelings. The close connection between the expressiveness of speech and its imagery, vividness, and emotionality is emphasized.*

*The article emphasizes the significant role of fairy tales in activating and enriching the speech of older preschoolers with expressive vocabulary. It highlights the importance of correctly understanding fairy tale tropes, metaphors, words with figurative meanings, and idioms. This is crucial not only for the aesthetic appreciation of a literary work but also for enriching children's vocabulary with emotionally expressive language and developing their ability to skillfully and comprehensively recreate the depicted image, appreciating its aesthetic beauty.*

*The article characterizes the main methods of working with fairy tales, including storytelling, discussions based on fairy tales, retelling fairy tales, independent creation of fairy tales by children, inventing new episodes, beginnings, or endings to stories, introducing new characters into fairy tales, virtual dialogues with literary characters, creating descriptive riddles, writing letters; drawing based on fairy tales; selecting music for fairy tales, associating music with specific plots; theatrical games, dramatizations, and staging of fairy tales; and plot-based games based on fairy tales.*

*The pedagogical conditions for effectively enriching and activating the speech of older preschoolers with expressive vocabulary through fairy tales have been identified. These conditions include: an interesting and engaging plot; vivid depiction of characters; dynamic portrayal of fairy tale events; accessibility and clarity of language used in the fairy tale (common vocabulary, vivid epithets, comparisons, metaphors, repetitions, dialogues, direct speech, etc.); the ability to identify the means of artistic expression that give perception a conscious and emotional character; and the interconnection of educational-speech, theatrical, musical, visual-speech, and speech-game activities for children.*

**Key words:** *speech development, expressiveness of speech, fairy tale, methods of working with fairy tales, creative speech activity, older preschool children.*

**Вступ.** Глобальна цифровізація сучасного суспільства, нагальна необхідність широкого використання гаджетів зазвичай гальмують набуття дітьми досвіду комунікації з дорослими й однолітками. Це, своєю чергою, суттєво збіднює мовлення дошкільнят, перешкоджаючи їх соціалізації. Постійно зростає кількість дітей із порушеннями звукового аспекта мовлення, невеликим словниковим запасом, недостатньо сформованими вміннями реалізувати розгорнуті зв'язні висловлювання та використовувати комунікативні еталони. Усе це спричиняє нечітке, емоційно-невиразне мовлення дошкільнят, заважає налагодженню активного міжособистісного

спілкування та успішному подальшому шкільному навчанню.

Відтак актуалізується проблема мовленнєвого розвитку дітей, зокрема його образності, виразності й експресивності як важливих чинників їхнього мовленнєвого самовираження. З огляду на це видається доцільним використання у роботі з дітьми дошкільного віку засобів мовленнєвої експресивності, які сприяють збагаченню їхнього лексикону, оволодінню вмінням застосовувати і самостійно продукувати мовленнєво-виразні засоби у різних мовленнєвих ситуаціях, а також розвитку емоційно-почуттєвої сфери.

**Аналіз останніх досліджень.** Особливості виразності й експресивності мовлення дітей

дошкільного віку досліджують такі науковці, як А. Богуш, Н. Гавриш, Г. Дідук, Н. Карпинська, Н. Луцан, С. Макаренко, Н. Маковецька, Г. Олійник, Ю. Руденко, К. Стрюк, В. Чабаненко та ін. Так, аналізуючи специфіку емоційно-експресивної лексики, Н. Маковецька виокремлює її естетичну та емоційну складові. Першу з них дослідниця визначає як таку, що «...яскраво увиразнює, передає сутність чого-небудь (зовнішнього вигляду об'єкта чи явища, їх властивостей тощо)»; а емоційну компоненту – як «...яскраве відображення почуттів, переживань та й загалом внутрішнього стану особистості; інструмент висловлення чуттєвої сфери, особливостей сприйняття» (Маковецька, 2008:27).

Зі свого боку, С. Макаренко тлумачить експресію як своєрідне підсилення значень слова та їх увиразнення; основний засіб емоційності мовлення, що уможливує розуміння багатозначності слів, уживання їх у переносному сенсі (Макаренко, 2008:204).

Експресивність мовлення полягає в умінні та здібності мовця використовувати в активній мовленнєвій практиці конотативно забарвлені лексичні одиниці з огляду на усвідомлення їхніх семантичних особливостей. Так, автор Сучасного лінгвістичного словника А. Загнітко під експресивністю розуміє «здатність мовної одиниці до виразності, її властивість підсилювати логічний та емоційний зміст висловлення, виступати засобом суб'єктивного увиразнення мови; стилістичну властивість висловлення, що виявляє активну позицію автора щодо форми вираження смислових відтінків; виразний та емоційно-мистецький світовий, образність подання людських знань і почуттів» (Загнітко, 2020:173).

Очевидно, експресивно зміст повідомлюваного увиразнюється як позитивними відтінками почуттів (радістю, задоволенням, любов'ю), так і негативними (розчаруванням, сумом, страхом) та нейтральними (байдужістю, апатією). Вважаючи мовлення ефективним засобом висловлення емоційного стану особистості, її душевних переживань, Г. Олійник пов'язує його виразність із чуттєво-емоційною сферою людини. При цьому основними засобами транслювання особистісних почуттів науковець вважає жести, міміку, позу, рухи тіла (Олійник, 2001:109).

На думку Г. Олійника, для правильного розуміння змісту повідомлюваного та його контексту особливе значення має емоційне наголошення слів, за допомогою якого

«...усвідомлюється і передається емоційний запал тексту, образні уявлення, які містяться в ньому» (Олійник, 2001:110). Глибоке усвідомлення змісту тексту уможливають наявні в ньому прямі посилання автора на конкретні почуття, його емоційний стан; деталізована характеристика тієї атмосфери чи обставин, які автор описує за допомогою певних почуттів та переживань; образність змалювання героїв твору, предметів, природних явищ тощо; наявність підтексту (Олійник, 2001).

Як наголошує Ю. Руденко, основні етапи розвитку експресивності мовлення у дітей старшого дошкільного віку включають: 1) збагачення й уточнення знань про засоби виразності мовлення шляхом поповнення й увиразнення їхнього емоційного досвіду; 2) оволодіння вмінням використовувати зазначені засоби у мовленні, наслідуючи зразок вихователя; 3) усвідомлення вихованцями ролі експресивності у мовленні, формування навичок їх самостійного застосування в різних видах художньо-мовленнєвої діяльності; а також 4) реалізація сформованого комплексу мовленнєво-виражальних засобів в активній мовленнєвій практиці дитини (Руденко, 2000).

Фахівці акцентують на важливому значенні казок у збагаченні мовлення дошкільнят експресивною лексикою. Нагадаємо, що казка – це сюжетний художній твір усного походження, що передбачає безпосереднє спілкування оповідача зі слухачем. Саме казки рясніють численним розмаїттям тропів, метафоричних виразів, широко використовуваних у переносному значенні слів, фразеологізмів, правильне розуміння яких сприяє глибокому естетичному сприйманню художнього твору, збагаченню словника дітей емоційно-експресивною лексикою, а також формуванню у них уміння яскраво й вичерпно відтворити змальований образ, насолоджуватися його естетичною красою.

Оскільки тропи у літературному тексті – найважливіший засіб творення художніх образів, важливо навчати дітей розуміти, як саме через них автор розкриває зміст та ідею твору.

Відтак усвідомлення значущості окресленої проблеми спонукало до вибору теми запропонованої статті, **мета** якої полягає в обґрунтуванні педагогічних умов збагачення мовлення старших дошкільнят експресивною лексикою засобом казки.

**Виклад основного матеріалу.** У закладі дошкільної освіти застосовуються різноманітні засоби розвитку мовлення дітей, серед



яких вагоме місце займає усна народна творчість, зокрема казка як один з її різновидів. Для дошкільнят казки є найулюбленишим жанром художніх творів, які вони залюбки слухають безліч разів. Саме ознайомлення з казкою і робота з нею сприяють збагаченню лексики дітей, його активізації, урізноманітненню їхнього художнього, естетичного, емоційно-чуттєвого досвіду.

Особливістю казок є те, що вони прості, легко читаються й запам'ятовуються, а також зберігають усе найрізноманітніше багатство народної мови. Казки відзначаються «...національною специфікою й колоритом, відображають спосіб життя народу, його працю і побут, природні умови, а також індивідуальні риси виконавця-оповідача (казкаря)» (Літературознавчий..., 2007:321). Дискусійними та недостатньо обґрунтованими й до сьогодні залишаються питання щодо їх походження і символіки, виникнення і розвитку казкових образів, а також використання тих мовленнєвих засобів, які, власне, становлять експресивне тло твору (Руденко, 2000).

Очевидно, що казки здійснюють безпосередній вплив на словесну творчість малят, сприяють розвитку образності їхнього мовлення, а емоційне, свідоме сприйняття казки є своєрідним підґрунтям, певною умовою виразності й експресивності мовлення. Художня цінність казкового тексту насамперед визначається виразністю й образністю у змалюванні героїв казки та її подій, органічним зв'язком між зовнішнім виглядом та поведінкою казкових персонажів. Мова казки завдяки наявності влучних епітетів, порівнянь, метафор, слів-повторів сприяє активному мовленнєвому розвитку дошкільнят (Чернишова, 2012:31).

Для казок характерними є традиційні зачини і кінцівки, які нібито визначають кордони казкового світу, до якого потрапляє читач (слухач). Їх основна функція як своєрідного обрамлення казки полягає у заданні параметрів буття, часу, простору, локації казкових персонажів (зачин) та виведенні слухача зі світу цих персонажів (кінцівка). Складовими елементами казок постають прислів'я, приказки, загадки, лічилки, скоромовки, повір'я, забобони та ін.

Зазначимо, що діти старшого дошкільного віку можуть усвідомлено сприймати художній твір, зокрема казки, в єдності їх змісту і форми; розуміти художнє зображення та його відмінності від реальності; здатні визначати

показники експресивності мовлення, тобто дитяче сприймання поступово набуває свідомішого, емоційного характеру.

Так, старші дошкільнята із захопленням слухають, а потім переказують, розповідають казки, придумують власні сюжети. При цьому вони, як правило, зберігають народні образні вислови та зображувальні засоби (слова-повтори, порівняння, метафори, епітети), а також традиційний для казок своєрідний синтаксичний устрій, структуру речень, емоційно-експресивну лексику та інші художні особливості твору. Діти залюбки драматизують сюжети казок, своєю чергою, теж сприяє набуттю дошкільнятами навичок ведення діалогу, монологу, розвитку пам'яті, творчих здібностей, особистісному творчому самовираженню загалом.

Найпоширенішими методами роботи з казкою вважається її виразне читання або розповідання. Завдання дорослого у цьому процесі – донести до дітей ідейно-художню цінність твору, пробудити інтерес до подій та героїв, описаних у них. Важливою умовою правильного читання художніх творів дітям, як слушно зауважує Т. Конюхова, є передача емоційного ставлення дорослого до змісту твору: під час читання дітей вражає не стільки артистизм виконання, скільки відвертість почуттів читця як зразок емоційного переживання в конкретних життєвих ситуаціях (Конюхова, 2006).

Важливу роль у сприйманні казки, розумінні її пізнавального та емоційно-експресивного змісту відіграють ілюстрації та інша наочність, що збуджує у дитини насамперед інтерес до змісту зображеного, до засобів виразності. Здатність дошкільнят емоційно сприймати й розуміти художньо-виражальні засоби графіки, гармонію кольорів, особливості композиції суттєво підвищує рівень художньо-естетичного сприймання казки, мотивує до прояву емоційно-почуттєвої сфери, а також збагачує й активізує мовлення вихованців.

Як зауважує О. Білан, після сприймання дітьми ілюстрацій до художнього твору переказ тексту стає образнішим, виразнішим, експресивнішим, подекуди з елементами творчості; поліпшується його зв'язність. Презентуючи одну й ту ж казку у роботі з дітьми старшої групи, дослідниця рекомендує використовувати ілюстрації різних художників, кожен із яких «бачить» по-своєму зміст твору й може передавати його різними фарбами,

відтінками тощо. Різні ілюстрації до одного й того ж твору зацікавлюють вихованців, сприяють розвитку їхніх уяви, зосередженості й уміння порівнювати (Білан, 2011:5).

Бесіда за прочитаним – ще один важливий метод поглибленого сприймання дітьми казки. Вона дає можливість звернути увагу на найголовніше, виявити власне ставлення до героїв твору. Перехід від читання до бесіди має бути непомітним, не знижувати емоційного настрою, викликаного упродовж читання. Доцільно використовувати прийом запитань, елементи драматизації, словесні ігри, словесне малювання, віртуальні діалоги з літературним героєм, складання описових загадок, написання листів.

Окрім читання, розповідання й бесіди за змістом казки та її переказування, А. Богуш та Н. Лисенко виокремлюють такі методи роботи з нею, як театралізовані ігри, ігри-драматизації, інсценування казок; сюжетні ігри за змістом казок, вигадкування дітьми нових епізодів, початку або закінчення твору, самостійне складання казок (Богуш, Лисенко, 2002 : 193). Т. Радченко, своєю чергою, пропонує ще й творчі завдання з казкою: намалювати словесний портрет головних дійових осіб; увести до казкового сюжету нового героя; уявити себе на місці казкового персонажа та передати його стан за допомогою позамовленнєвих засобів; перетворити казку на оповідання, невеликий вірш тощо (Радченко, 1999:75).

Ефективним засобом для поглиблення сприймання дошкільнятами казки постає коментоване малювання, коли після читання дітям пропонується намалювати те, що їм найбільше сподобалося, запам'яталося. Під час малювання діти залишаються під впливом художнього твору, повторно переживають його зміст, домислюють, продовжують розповідь на свій лад, у кольорі виражають своє ставлення до героїв твору.

Так, старші дошкільнята можуть добирати музичний твір до казки, обирати ту композицію, що відповідає певному сюжету казки або ж одній із її ілюстрацій. Свій вибір дитина має обґрунтувати, пояснити, чому саме таку музичну композицію вона обрала, які асоціації викликав у її уяві музичний образ, за допомогою яких засобів виразності вона його вербалізує. Малята виражають свої емоції, уявлення, враження, образи, навіяні музичним твором, за допомогою мовленнєвих засобів, у музично-ритмічних рухах, малюнках, а також беруть активну участь у власних постановках, театралізованих дійствах.

Очевидно, що сприймання, розуміння і відтворення дітьми змісту казок у різних видах ігор та театралізованих дійствах, продуктивно-естетичній діяльності супроводжується образністю, виразністю й експресивністю їхнього мовлення. Така мовленнєва діяльність сприяє творчому самовираженню дітей старшого дошкільного віку і є улюбленою для багатьох. Тому так важливо забезпечити проектування необхідних умов для занурення дітей у світ творчості, наповнення освітнього простору необхідними атрибутами, урізноманітнення їхніх естетичної, художньої та емоційно-чуттєвої сфер задля виникнення й активізації мовленнєвих проявів, їх творчого самовираження (Богуш, Гавриш, 2011:539–541).

Бажання дошкільнят пізнавати довкілля, бути активними в його перетворенні досить рано виявляється в їх фантазуванні. Саме тому дітям цікаво не тільки слухати казки, а й самостійно їх створювати. Такий процес сприяє розвитку їхніх інтелекту, творчого мислення, уяви та фантазії. Нові казки вихователі можуть створювати разом із вихованцями, укладаючи своєрідну саморобну збірку казок.

Так, із метою збагачення й активізації експресивного мовлення старших дошкільнят Н. Улітовською розроблено для них серію мовленнєвих завдань, серед яких:

- уявити себе, наприклад, струмочком, хмаринкою тощо і придумати казку про себе;
- з'ясувати, які кольорові асоціації викликають знайомі казки («Колобок», «Рукавичка», «Коза-дереза» та ін.). Намалювати казку про кольори. Скласти кольорову казку;
- придумати казку про сумні – веселі, теплі – холодні кольори на основі заданого початку:

1. Жили-були фарби: одні – завжди веселі, радісні, решта – сумні. Виявляється, сумували останні тому, що не знали своїх Днів народження. Тоді яскраві, веселі кольори вирішили влаштувати свято – День народження всіх фарб. На ньому були присутні всі краплинки-веселинки з кольорової хмаринки...

2. Намалював художник картину про зиму: багато снігу, холоду, морозу; усе біле, зимове, засніжене. Гарна картина, тільки якась холодна. Узяв митець пензлик і намалював літо – яскраве, сонячне, тепле, жовте, сонце, червоні квітки, веселі малюки...

– Скласти разом казку за допомогою кольорових символів, схем, кольори яких викликать у старших дошкільнят асоціації з певним образом, персонажем, явищем (Улітовська, 2009).

Зауважимо, що з кожним заняттям старші дошкільнята дедалі уважніше відстежують художні засоби виразності, прагнучи відмітити ті цікаві місця у мовному плані, які їм найбільше сподобалися в казці. Поступово вихованці опанують уміння (і прагнення) здійснювати естетичну оцінку твору, виокремлювати в ньому тропи, експресивну лексику та яскраві описи, які згодом використовуватимуть у власному мовленні.

Сприймаючи зміст казок, діти також «уловлюють» їхні ритм, риму, особливості організації слів (т. зв. віршовані рядки), а також інтонаційні відтінки та інші засоби виразності, які відчуються під час читання художнього тексту. Старші дошкільнята жваво, емоційно відгукуються на казкові події, тобто у дітей виникають певні почуття, переживання, настрої відповідно до вражень, одержаних під час слухання казок.

**Висновки.** Отже, казка безпосередньо впливає на збагачення мовлення дітей старшого дошкільного віку експресивною лексикою, а емоційне, свідоме сприйняття першої стає своєрідним підґрунтям, певною умовою виразності мовлення. Художню цінність казки визначають насамперед конкретність, образність у змалюванні героїв, органічний зв'язок між їхніми зовнішнім виглядом і поведінкою.

Мова казки завдяки наявності влучних образних виразів сприяє мовленнєвому розвитку вихованців, удосконаленню мовленнєво-творчих здібностей.

Вагоме значення має вміння вихователя працювати з казкою, використання ним таких методів роботи з нею, як читання, розповідання, переказування, театралізація, драматизація, інсценування, ігри за сюжетами знайомих казок; бесіди за змістом казок; самостійне складання дітьми казки, що загалом сприяє розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільнят.

Нами визначено низку педагогічних умов ефективної роботи з казкою, які, на нашу думку, сприятимуть збагаченню мовлення дітей старшого дошкільного віку експресивною лексикою: цікавий та захоплюючий сюжет казки; виразність у змалюванні художніх образів; динамізм у зображенні казкових подій; доступність мовленнєвих засобів, використовуваних у казці (загальноновживана лексика, влучні епітети, порівняння, метафоричні вирази, повтори, діалоги, пряма мова тощо; здатність дітей помічати засоби художньої виразності, що надає сприйманню усвідомленого, емоційного характеру; взаємозв'язок навчально-мовленнєвої, мовленнєво-ігрової, театральної-, музично- та образотворчо-мовленнєвої діяльності дітей.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Білан О. Розповідання за ілюстраціями. Старший дошкільний вік. Київ : Шкільний світ, 2011. 120 с.
2. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах / за ред. А.М. Богуш. 2-ге вид., доп. Київ : Слово, 2011. 704 с.
3. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доповн. Київ : Вища школа, 2002. 407 с.
4. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 920 с.
5. Конюхова Т.С. Авторська казка про природу. *Дошкільне виховання*. 2006. № 2. С. 7–9.
6. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. 2-ге вид., випр., доп. Київ : Академія, 2007. 752 с.
7. Макаренко С. Особливості становлення процесу розуміння значення слів на початковому етапі розвитку дітей. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. Вип. 50. Ч. 1. С. 201–206.
8. Маковецька Н. Емоційно-експресивна лексика : понятійний апарат. *Розвиток творчих здібностей дітей засобами мовлення* : зб. наук. пр. Вип. 11. Київ, 1998. С. 25–34.
9. Олійник Г. Виразне читання. Основи теорії. Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2001. 224 с.
10. Радченко Т. Нетрадиційні форми екологічної освіти і виховання. *Рідна школа*. 1999. № 5. С. 75–76.
11. Руденко Ю. Збагачення словника дітей старшого дошкільного віку емоційно забарвленою лексикою. *Актуальні проблеми дошкільної освіти та підготовки фахівців на сучасному етапі*. Бердянськ : БДПУ, 2000. № 2. С. 18–23.
12. Улітовська Н.А. Колір і світло: розвиток фантазії, уяви, творчих здібностей на заняттях із мовленнєвого спілкування. *Дошкільний навчальний заклад*. 2009. № 7 (31). С. 20–31.
13. Чернишова Л.В. Поміркуймо над казкою. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 2. С. 30–33.

## REFERENCES

1. Bilan, O. (2011). Rozpovidання za iliustratsiiamy. Starshyi doshkilnyi vik [Storytelling based on illustrations. Older preschool age]. Kyiv : Shkilnyi svit, 120 p. [in Ukrainian].
2. Bohush, A.M., & Havrysh, N.V. (2011). Doshkilna linhvodydaktyka : teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy v doshkilnykh navchalnykh zakladakh [Preschool linguodidactics : theory and methods of teaching children their native language in preschool institutions]. Kyiv : Slovo, 704 p. [in Ukrainian].
3. Bohush, A.M., & Lysenko, N.V. (2002). Ukrainske narodoznavstvo v doshkilnomu zakladi: navch. posib. [Ukrainian ethnography in preschool education: a textbook]. Kyiv : Vyscha shkola, 407 p. [in Ukrainian].
4. Zahnitko, A. (2020). Suchasnyi linhvistychnyi slovnyk [Modern linguistic dictionary]. Vinnytsia : TVORY, 920 p. [in Ukrainian].
5. Koniukhova, T.S. (2006). Avtorska kazka pro pryrodu [The author's fairy tale about nature]. *Doshkilne vykhovannia*, 2, 7–9. [in Ukrainian].
6. Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk [Dictionary-reference book of literary criticism] (2007) / za red. R.T. Hromiaka, Yu.I. Kovaliva, V.I. Teremka. Kyiv : Akademiia, 752 p. [in Ukrainian].
7. Makarenko, S.I. (2008). Osoblyvosti stanovlennia protsesu rozuminnia znachennia sliv na pochatkovomu etapi rozvytku ditei [Peculiarities of the formation of the process of understanding the meaning of words at the early stages of children's development]. *Pedahohichni nauky : zb. nauk. pr. Kherson : Vyd-vo KhDU*. Vol. 50, Issue 1, 201–206 [in Ukrainian].
8. Makovetska, N. (1998). Emotsiino-ekspresyivna leksyka : poniatiinyi aparat [Emotional and expressive vocabulary: conceptual apparatus]. *Rozvytok tvorchykh zdibnostei ditei zasobamy movlennia : zb. nauk. pr. Kyiv*. Vol. 11, 25–34 [in Ukrainian].
9. Oliinyk, H. (2001). Vyradne chytannia. Osnovy teorii [Expressive reading. Theoretical foundations]. Ternopil : Navchalna knyha «Bohdan», 224 p. [in Ukrainian].
10. Radchenko, T. (1999). Netradytsiini formy ekolohichnoi osvity i vykhovannia [Non-traditional forms of environmental education and upbringing]. *Ridna shkola*, 5, 75–76 [in Ukrainian].
11. Rudenko, Yu. (2000). Zbahachennia slovnyka ditei starshoho doshkilnoho viku emotsiino zabarvlenoiu leksykoiu [Enrichment of the vocabulary of older preschool children with emotionally colored vocabulary]. *Aktualni problemy doshkilnoi osvity ta pidhotovky fakhivtsiv na suchasnomu etapi*. Berdiansk : BDP, 2, 18–23 [in Ukrainian].
12. Ulitovska, N.A. (2009). Kolir i svitlo: rozvytok fantazii, uiavy, tvorchykh zdibnostei na zaniattiakh iz movlennievoho spilkuvannia [Color and light: development of fantasy, imagination, creative abilities in speech communication classes]. *Doshkilnyi navchalnyi zaklad*, 7 (31), 20–31 [in Ukrainian].
13. Chernyshova, L.V. (2012). Pomirkuimo nad kazkoiu [Let's think about the fairy tale]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu*, 2, 30–33 [in Ukrainian].